

STORTINGET

Innst. 22 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra utenriks- og forsvarskomiteen

Dokument 8:225 S (2022–2023)

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Guri Melby, Grunde Almeland, Ola Elvestuen og Alfred Jens Bjørlo om en frihetsfremmende handelspolitikk

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen utarbeide en strategi for en frihetsfremmende handelspolitikk.
- Stortinget ber regjeringen avslutte forhandlinger med Kina om en frihandelsavtale.
- Stortinget ber regjeringen støtte aktivt opp om initiativer for å institusjonalisere internasjonalt samarbeid om frihetsfremmende handelspolitikk blant liberale demokratier og andre land som ønsker alternativer til kinesiske verdikjeder.
- Stortinget ber regjeringen vurdere å be om observatørstatus for Norge i EU-US Trade and Technology Council.
- Stortinget ber regjeringen vurdere å be om observatørstatus for Norge i EU-India Trade and Technology Council.
- Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding som kartlegger autoritære staters rolle i verdikjeder som har strategisk betydning for å gjennomføre det grønne skiftet – eventuelt basert på eksisterende kartlegginger gjennomført av IEA, EU eller andre – og presenterer en plan for hvordan

Norge skal samarbeide internasjonalt for å redusere denne avhengigheten av autoritære stater.

- Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding som kartlegger norsk avhengighet av kinesisk teknologi som samler inn store mengder data om norske borgere, og presenterer en plan for hvordan Norge skal samarbeide internasjonalt for å redusere denne avhengigheten.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Åsmund Aukrust, Nils-Ole Foshaug, Eva Kristin Hansen og Rigmor Aasrud, fra Høyre, Hårek Elvenes, Ingrid Schou, Erna Solberg og lederen Ine Eriksen Søreide, fra Senterpartiet, Marit Arnstad, Bengt Fasteraune og Ola Borten Moe, fra Fremskrittspartiet, Sylvi Listhaug og Christian Tybring-Gjedde, fra Sosialistisk Venstreparti, Ingrid Fiskaa, fra Rødt, Bjørnar Moxnes, fra Venstre, Guri Melby, og fra Kristelig Folkeparti, Dag-Inge Ulstein, viser til Representantforslag 225 S (2022–2023) om en frihetsfremmende handelspolitikk.

Komiteen deler bekymringen for utviklingen med autoritære strømninger og press på demokratiet i stadig flere land. Norge har derfor en interesse av å fremme demokratiske prinsipper og universelle menneskerettigheter. Komiteen mener dette også skal ligge til grunn for Norges handelspolitikk.

Komiteen viser til brev fra den daværende utenriksministeren 25. mai 2023, hvor hun skriver at det er vår grunnleggende interesse å bevare og forsvare en global rettsorden, også på det handelspolitiske området. Komiteen viser også til at hun skriver at dette ikke blir mindre viktig i en tid preget av mer uro og uforutsigbarhet, der sikkerhetspolitikk og handelspolitikk veves tettere sammen. Videre skriver hun at det globale handelsregelverket har tjent oss vel, og at Norge er en av globaliseringens vinnere.

Utenriksministeren skriver også at det ikke er aktuelt for regjeringen å lage en ny handelspolitikk under overskriften frihetsfremmede handelspolitikk. Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Venstre, støtter dette.

Flertallet viser til at forslagsstillerne problematiserer situasjonen rundt Kinas rolle i handelspolitikken, og at det fremmes forslag om at regjeringen bør avslutte forhandlinger med Kina om en handelsavtale. Flertallet registrerer at utenriksministeren i sitt brev til komiteen skriver at forholdet til Kina er sammensatt, men at man verken kan eller ønsker å frakoble seg fra Kina. Videre viser hun til at arbeidet med frihandelsavtalen startet i 2008, men at mye har skjedd i verden og Kina siden det. Utenriksministeren skriver at det foreløpig er for tidlig å si noe om når et avtaleutkast eventuelt kan ferdigstilles. Flertallet merker seg dette og støtter regjeringens arbeid med å ivareta norske interesser i en tid preget av geopolitiske spenninger.

I representantforslaget fremmes det videre forslag om observatørstatus i henholdsvis EU-US Trade and Technology Council og EU-India Trade and Technology Council. Flertallet viser til at utenriksministeren i sitt brev beskriver Norges samarbeid med EU og USA, og at Norge har gode etablerte fora for å diskutere aktuelle temaer med disse landene. Hun skriver at det ikke er en problemstilling med observatørstatus i de bilaterale forane slik forslagsstillerne foreslår. Flertallet støtter denne tilnærmingen.

Komiteen deler forslagsstillerne bekymring for avhengighet av Kina og vil også understreke betydningen av Kinas autoritære og menneskerettsfiendtlige handlinger i Tibet og Hongkong. Det vises også til Innst. 292 S (2022–2023), der en samlet komité var

«svært bekymret over menneskerettighetssituasjonen for uigurene og andre minoriteter i Xinjiang».

Komiteen viser også til at FN's høykommissær for menneskerettigheter i august 2022 la fram en rapport om menneskerettighetssituasjonen i Xinjiang. Rapporten konkluderte med at det er begått alvorlige brudd på menneskerettighetene, og at dette kan utgjøre forbrytelser mot menneskeheten.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til viktigheten av at Norge skal kunne kritisere Kinas brudd på menneskerettighetene, og at denne muligheten kan bli innskrenket som følge av en frihandelsavtale.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti støtter i hovedsak forslagsstillerne syn og mener det er viktig at Norge fører en frihetsfremmende handelspolitikk. Samtidig må det arbeides effektivt for å forhindre at autoritære regimer får større innflytelse på handel og teknologisk utvikling. Det teknologiske utviklingen går raskt, og vi må ikke komme i en situasjon der Norge må ofre egne verdier fordi vi er avhengig av stater som har andre verdier og agendaer enn oss.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet støtter forslagsstillerne forslag 1–5 og 7. Disse medlemmer ser med bekymring på Norges stadig større avhengighet av varer og tjenester fra autoritære regimer og fremmer derfor forslag om at Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding om hvordan Norge gjennom internasjonalt samarbeid kan redusere norsk avhengighet av leveranser fra autoritære regimer for videre industriell og teknologisk utvikling.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding om hvordan Norge gjennom internasjonalt samarbeid kan redusere norsk avhengighet av leveranser fra autoritære regimer for videre industriell og teknologisk utvikling.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding som kartlegger norsk avhengighet av kinesisk teknologi som samler inn store mengder data om norske borgere, og presenterer en plan for hvordan Norge skal samarbeide internasjonalt for å redusere denne avhengigheten.»

Medlemene i komiteen frå Sosialistisk Venstreparti og Raudt deler forslagsstillerane si bekymring for at økonomisk globalisering kan svekke Noregs uavhengighet. Desse medlemmene meiner at råderetten over naturressursar og handlingsrommet for å innføre miljøreguleringar, styrke arbeidstakarrettar og sikre beredskapen har blitt innskrenka av internasjonale handels- og investeringsavtaler dei siste 30

åra. Dei marknadsliberale avtalene har overført makt og pengar frå folk og folkevalde til multinasjonale selskap og stormakter.

Desse medlemene merkar seg at det behovet verdas utviklingsland sidan tusenårsskiftet har hatt for å lausrive seg frå avhengigheita av handel med einskilde stormakter, no også gjer seg gjeldande for land i Europa.

Desse medlemene deler forslagsstillarane si uro over kor avhengig Noreg og andre europeiske land har gjort seg av import frå Kina. Desse medlemene åttvarar likevel mot å bygge opp under den geopolitiske splittinga mellom aust og vest. Desse medlemene meiner Noreg er tent med ein verdsorden med maktbalanse mellom alle land. Eit multilateralt handelsregelverk der små statar har like mykje å seie som stormakter, er vegen å gå. Desse medlemene ser med bekymring på den aukande tendensen til fleirnasjonale avtaler mellom såkalla allierte fordi slike avtaler ofte isolerer utviklingsland, og fordi slike avtaler i stor grad har blitt brukte til å tvinge gjennom politikk som dei fattigaste landa har vore imot i Verdas handelsorganisasjon. Desse medlemene meiner me treng eit multilateralt handelsregelverk som kan rette opp i den økonomiske ulikskapen mellom land i det globale sør og nord.

Desse medlemene deler vidare forslagsstillarane si bekymring for framveksten av autoritære statar og trendar. Desse medlemene ynskjer samtidig å minne om at skiljet mellom autoritære og demokratiske statar verken er absolutt eller statisk. Nyare politisk historie i stormaktene USA og Brasil tener som gode døme på det. Desse medlemene stiller seg undrande til forslagsstillarane si plassering av India i så måte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti vil understreke at global handel de siste tiårene har gitt økonomisk velstand og teknologisk overføring og løftet millioner av mennesker ut av fattigdom. Globale verdikjeder har gjort det mulig å masseprodusere komplekse produkter som halvledere på under ti nanometer til en overkommelig pris. Samtidig har disse verdikjedene ført til nye gjensidige økonomiske avhengigheter, og når verden endrer seg, gir det nye utfordringer. Russlands brutale angrepskrig mot Ukraina, og påfølgende helt nødvendige sanksjoner, har vist at handelspolitikk også er sikkerhetspolitikk, og at det er strategisk risikofyllt å bli avhengig av autoritære stater på sentrale områder.

Disse medlemmer viser til at autoritære land som Kina og Russland i stadig større grad forsøker å bruke disse avhengighetene til å presse gjennom endringer i den globale ordenen. Det skjer blant annet ved å gradvis svekke internasjonale normer for å tilpasses interessene til autoritære stater. Kinas president Xi Jinping har uttalt at Kina må sikre kontroll over globale verdikjeder,

og at den avhengigheten dette skaper, er en kraftig form for avskrekking. Denne utviklingen, som allerede har funnet sted, må ses sammen med muligheten for en fremtidig direkte militær konflikt mellom våre allierte og Kina. Disse medlemmer mener at også norsk handelspolitikk må ta de skisserte endringene inn over seg. Norge må jobbe sammen med andre land med felles verdigrunnlag for å sikre nødvendig autonomi og kontroll over sentrale verdikjeder. Det er hverken realistisk eller ønskelig å avslutte all handel med Kina, men den bør reduseres på enkelte strategiske områder.

Slik komiteens medlemmer fra Venstre og Kristelig Folkeparti ser det er det, er det særlig to typer handel med Kina som skiller seg ut i strategisk forstand. Den ene handler om bruk av kinesisk teknologi som overfører store mengder data om norske borgere til kinesiske selskaper. Dataene om norske forbrukere og virksomheter benyttes igjen for å utvikle datadrevet høyteknologi. Disse medlemmer vil understreke sin bekymring for at autoritære stater vinner fram i det globale datateknologikapløpet. Det er godt kjent og belagt at autoritære stater benytter stordata til å utvikle avansert overvåkingsteknologi som befester regimets makt og kontroll over befolkningen og bidrar til menneskerettighetsbrudd. Slik teknologi er i seg selv en vare som kan eksporteres til andre regimer som ønsker samme autoritære samfunnsmodell. Teknologien kan også brukes til å påvirke norske borgere og gjøre vårt samfunn avhengig av kinesisk teknologi utviklet og kontrollert av selskaper med sterk tilknytning til den kinesiske stat.

Den andre handler om teknologi vi trenger for å løse klimakrisen. Kinas dominerende rolle innenfor fornybare verdikjeder er særlig bekymringsfull. For enkelte deler av verdikjedene for solenergi og elbiler er Kina i dag totalt dominerende med 96 prosent av global produksjon av wafere til solceller og 92 prosent av anoder til elbilbatterier. Også innenfor sjeldne jordarter avgjørende for utviklingen av grønn teknologi er Kina den dominerende aktøren. Disse medlemmer mener Norge må jobbe aktivt for å redusere risikoen for å havne i en situasjon der det grønne skiftet forsinkes fordi vi ikke får tak i den nødvendige teknologien, eller at den helt nødvendige grønne omstillingen av økonomien vi skal gjennom, reduserer selvstendigheten i utenriks- og sikkerhetspolitikken.

Samtidig er disse medlemmer bekymret for at andre lands initiativer for å redusere den samme risikoen er for dårlig koordinert. USA har blant annet vedtatt Inflation Reduction Act, og EU-kommisjonen har lansert en Green Deal Industrial Plan. Store økonomier som Sør-Korea, India og Japan har også vedtatt lignende planer. På grunn av manglende samordning har flere av disse pakkene indirekte ført til nye handelshindringer

og proteksjonisme mellom demokratiske land. For å være en konstruktiv bidragsyter mener disse medlemmer at Norge bør jobbe langs to spor: for det første bidra til å redusere avhengigheten av kinesiske verdikjeder, i tett samarbeid med EU, og for det andre jobbe diplomatisk for at denne prosessen skal skape så få øvrige handelshindre som mulig.

I sistnevnte forbindelse er komiteens medlem fra Venstre spesielt opptatt av at en justering av handelspolitikken ikke må ramme utviklingsland og de landene som i dag blir dratt i ulike retninger av stormaktenes interesser.

Dette medlem viser til utenriksministerens omtale av norsk Kina-politikk i sin vurdering av representantforslaget som her kommenteres. Dette medlem registrerer at utenriksministeren hevder at Norges Kina-politikk følger en nordisk og en europeisk linje. Dette medlem stiller imidlertid spørsmål ved hvor presis denne beskrivelsen av norsk Kina-politikk er. Dette medlem vil trekke fram to begrunnelser for dette.

For det første anser dette medlem det slik at EU, til forskjell fra Norge, har vist vilje til å bruke internasjonale mekanismer for å holde Kina ansvarlig for brudd på handelsregelverk. Dette medlem viser i den forbindelse til de to tvistesakene «China – Measures Concerning Trade in Goods (DS610)» og «China – Enforcement of intellectual property rights (DS611)» i WTO-systemet. Førstnevnte omhandler Kinas handelssabotasje mot Litauen etter at Taiwans representasjonskontor i Vilnius fikk lov til å benytte «Taiwan» i navnet sitt. Norge har ikke gitt sin støtte til EU i denne tvistesaken, og Norge har heller ikke vist tilsvarende vilje til å holde Kina ansvarlig for brudd på frihandelsavtalen mellom EFTA og Hongkong. Med brudd på avtalen henviser dette medlem til Kinas knebling av demokratiet Hongkong som et klart brudd på den felles bekreftelsen i avtalens preamble:

«REAFFIRMING their commitment to democracy, the rule of law, human rights and fundamental political and economic freedoms in accordance with their obligations under international law, and principles and objectives set out in the United Nations Charter and the Universal Declaration of Human Rights.»

For det andre anser dette medlem norsk og europeisk politikk overfor Kina som ulik når det kommer til ønsket om frihandelsavtaler. På nåværende tidspunkt har Kina kun frihandelsavtaler med Island og Sveits. I desember 2020 kom EU og Kina til prinsipp-enighet om en investeringsavtale, men så vidt dette medlem vet, foreligger det ingen planer om å inngå forhandlinger om en frihandelsavtale mellom EU og Kina. I sin vurdering av representantforslaget skriver utenriksministeren at «regjeringen ønsker handel med

Kina velkommen», og det framgår ikke at det er ønskelig å avslutte forhandlingene om en frihandelsavtale. Etter dette medlems oppfatning vil en formell avslutning av forhandlingene bidra til å bringe norsk Kina-politikk mer i tråd med en europeisk linje.

For øvrig viser komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Venstre til at utenriksministeren i sin vurdering av representantforslaget skriver at

«Nærings- og fiskeridepartementet har igangsatt et arbeid for å få kartlagt hvorvidt norsk verdiskaping er avhengig av import fra Kina og hvilke sårbarheter som er knyttet til dette».

Disse medlemmer mener det er svært positivt at en slik kartlegging foregår, og regner det som sannsynlig at denne kartleggingen vil svare ut behovet for informasjon om norsk avhengighet av kinesisk teknologi som forslagsstillerne har lovet. I den forbindelse vil dette medlem vise til pågående diskusjon vedrørende Equinors avtale med det statseide kinesiske selskapet COSL og sikkerhetsutfordringer knyttet til dette. Disse medlemmer vil også vise til løst forslag nr. 19 fra Sylvi Listhaug på vegne av Fremskrittspartiet til trontaledebatten:

«Stortinget ber regjeringen på egnet måte informere Stortinget om all sikkerhetsrelevant informasjon knyttet til Equinors inngåtte kontrakt om anskaffelse av flyterigger fra det statseide kinesiske selskapet COSL, samt redegjøre for hvilke kontrollmekanismer som er etablert for sikre at bedriftene utøver sitt pålagte ansvar om at anskaffelser skjer i henhold til sikkerhetsloven.»

Dette forslaget ble enstemmig vedtatt, noe disse medlemmer ser som et tegn på at også en mer generell kartlegging av norsk avhengighet av kinesisk økonomi og sårbarheter knyttet til dette er av stor demokratisk interesse. Disse medlemmer anser det derfor som ønskelig at den nevnte kartleggingen legges fram for Stortinget på den måten regjeringen anser best egnet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en strategi for en frihetsfremmende handelspolitikk.»

«Stortinget ber regjeringen avslutte forhandlinger med Kina om en frihandelsavtale.»

«Stortinget ber regjeringen vurdere å be om observatørstatus for Norge i EU-India Trade and Technology Council.»

«Stortinget ber regjeringen på egnet måte legge fram for Stortinget den pågående kartleggingen av i hvilken grad og hvordan norsk verdiskaping er avhengig av import fra Kina, og hvilke sårbarheter som er knyttet til dette, med særlig fokus på grønn teknologi og teknologi som samler inn store mengder data om norske borgere.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Venstre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen støtte aktivt opp om initiativer for å institusjonalisere internasjonalt samarbeid om frihetsfremmende handelspolitikk blant liberale demokratier og andre land som ønsker alternativer til kinesiske verdikjeder.»

«Stortinget ber regjeringen vurdere å be om observatørstatus for Norge i EU-US Trade and Technology Council.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding som kartlegger norsk avhengighet av kinesisk teknologi som samler inn store mengder data om norske borgere, og presenterer en plan for hvordan Norge skal samarbeide internasjonalt for å redusere denne avhengigheten.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen utarbeide en strategi for en frihetsfremmende handelspolitikk.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen avslutte forhandlinger med Kina om en frihandelsavtale.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen vurdere å be om observatørstatus for Norge i EU-India Trade and Technology Council.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen på egnet måte legge fram for Stortinget den pågående kartleggingen av i hvilken grad og hvordan norsk verdiskaping er avhengig av import fra Kina, og hvilke sårbarheter som er knyttet til dette, med særlig fokus på grønn teknologi og teknologi som samler inn store mengder data om norske borgere.

Forslag fra Fremskrittspartiet og Venstre:

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen støtte aktivt opp om initiativer for å institusjonalisere internasjonalt samarbeid om frihetsfremmende handelspolitikk blant liberale demokratier og andre land som ønsker alternativer til kinesiske verdikjeder.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen vurdere å be om observatørstatus for Norge i EU-US Trade and Technology Council.

Forslag fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti:

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding om hvordan Norge gjennom internasjonalt samarbeid kan redusere norsk avhengighet av leveranser fra autoritære regimer for videre industriell og teknologisk utvikling.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:225 S (2022–2023) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Guri Melby, Grunde Almeland, Ola Elvestuen og Alfred Jens Bjørlo om en frihetsfremmende handelspolitikk – vedtas ikke.

Oslo, i utenriks- og forsvarskomiteen, den 17. oktober 2023

Ine Eriksen Søreide

leder

Eva Kristin Hansen

ordfører

